

УДК: 159.9.07

© А. О. Широка, І. І. Брух, 2021

orcid.org/ 0000-0002-5265-2794

orcid.org/ 0000-0002-1282-0044

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2021.2.239976>

ШИРОКА Анастасія Олександрівна

доцентка кафедри психології та психотерапії Українського католицького університету

БРУХ Ілона Ігорівна

студентка кафедри психології та психотерапії Українського католицького університету

ЕМОЦІЙНА ЗАЛЕЖНІСТЬ У РОМАНТИЧНИХ СТОСУНКАХ: РОЛЬ НЕСПРИЯТЛИВОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ ТА РАНИХ ДИСФУНКЦІЙНИХ СХЕМ

Емоційна залежність – це стійкі прояви емоційних потреб, які особа намагається задовольнити у близьких взаєминах, зокрема і в романтичних стосунках. Серед причин емоційної залежності часто називають несприятливий дитячий досвід (НДД). Втім також існують докази того, що багато психосоціальних проблем мають сильніший зв'язок не з НДД, а з ранніми дисфункційними схемами (РДС), сформованими в наслідок НДД. Таке походження емоційної залежності добре обґрунтовується теоретично, втім досліджень ролі НДД та РДС у проявах емоційної залежності не так багато. Відтак метою нашого дослідження стало з'ясування ролі РДС як посередника між НДД та емоційною залежністю у романтичних стосунках.

У дослідженні крос-секційного дизайну взяли участь 128 осіб, які на даний час або у минулому перебували у романтичних стосунках ($M_{age}=26$; $SD=9$), більшість жінок (78%). Досліджувані заповнили опитувальники емоційної залежності; несприятливого дитячого досвіду (ACE) та опитувальник схем Янга. Роль РДС як посередника між НДД та емоційною залежністю з'ясувалася за допомогою аналітичної стратегії Барона та Кенні (Baron & Kenny, 1986), використовуючи процедуру ієрархічного регресійного аналізу.

Виявлено, що пережиті у дитинстві несприятливі події чи їхня кількість не передбачають, натомість такі ранні дисфункційні схеми як покинення, недовіра та некомпетентність передбачають емоційну залежність ($R^2=0,44$). Пережитий досвід емоційного занедбання до певної міри визначає схему недовіри/скривдження ($R^2=0,16$).

Отримані результати дискутуються в контексті попередніх, обмежень даного та перспектив наступних досліджень.

Ключові слова: *емоційна залежність, ранні дисфункційні схеми, несприятливий дитячий досвід, крос-секційний дизайн, регресійний аналіз, посередник.*

Постановка проблеми. Прагнення емоційної близькості є частиною здорових партнерських стосунків, проте це прагнення також може вказувати на залежність, якщо людина почувається вразливою і нещасною без об'єкта прив'язаності і не може перебувати на самоті (González-Jiménez & Hernández-Romera, 2014). Емоційну залежність визначають як стійкі прояви емоційних потреб, які особа намагається задовольнити у близьких міжособистісних стосунках (Castelló, 2005). Дану особливість можна розглядати як особистісну рису, яка має характерні когнітивні, емоційні, мотиваційні та поведінкові складові, що особливо яскраво проявляються у ситуаціях реальної чи ймовірної розлуки з партнером (Lemos, Vásquez & Román-Calderón, 2019). У романтичних стосунках схильні до емоційної залежності особи частіше та інтенсивніше переконані у своїй залежності від партнера, переживають страх самотності та сепараційну тривогу, підлаштовують свою поведінку під очікування партнера та надмірно потребують його чи її уваги (Lemos & Londoño, 2006). Емоційну залежність порівнюють з хімічною залежністю в тому, що в обох випадках присутні абстиненція, потяг, неуспішні спроби завершити стосунки, велика кількість часу та зусиль присвячуються тому, щоб бути поруч з партнером, плекати стосунки з ним, навіть всупереч можливому негативному впливу (Moral Jiménez & Sirvent Ruiz, 2008; Moral Jiménez, Sirvent Ruiz & Blanco Zamora, 2012).

Емоційна залежність не лише спричиняє емоційний дискомфорт особі та її партнеру, але також має значущі зв'язки з іншими проблемами: імпульсивністю (Estévez, Chávez-Vera, Momeñe, Olave, Vázque & Iruarrizaga, 2018), зловживанням психоактивними речовинами (Momeñe et al., 2021), депресією (Davila, Steinberg, Kachadourian, Cobb & Fincham, 2004), а також домашнім насиллям (Adjei, 2015; Bornstein, 2006). Відтак розуміння причин формування емоційної залежності є вкрай важливим як з точки розу попередження, прогнозування, так і

психологічного супроводу осіб, схильних до емоційної залежності.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед причин емоційної залежності часто називають несприятливий дитячий досвід (Castelló, 2005). Під *несприятливим дитячим досвідом* (The Adverse Childhood Experiences, ACE) (НДД) розуміють широкий перелік подій дитинства, які доведено можуть мати негативний вплив на все подальше психосоціальне функціонування особи (Bellis et al., 2014). Насамперед до НДД відносять досвід фізичного, емоційного чи сексуального скривдження, фізичного або емоційного занедбання, втрату одного з батьків, спостереження насильства над батьками, ув'язнення, психічні розлади чи узалежнення батьків (Felitti et al., 1998). Якщо мова йде про розвиток схильності до емоційної залежності в стосунках, ймовірно, НДД може посилювати вроджені схильності дитини, зокрема її гіршу здатність до заспокоєння (Bornstein, 1993). Зокрема, Кастелло пише про те, що рання емоційна депривація відіграє роль у формуванні емоційної залежності (Castelló, 2005). З нейрокогнітивних досліджень загалом відомо, що тривале перебування дитини у стосунках скривдження чи занедбання, може впливати на зміни у структурах мозку та нейрокогнітивних процесах, що позначається на гіршій здатності до опрацювання емоційних сигналів, насамперед такі діти сприймають емоційні реакції інших як більш загрозливі та мають проблеми з емоційною регуляцією (Puetz & McCrory, 2015). Також відомо, що будь-який досвід тривалого скривдження у дитинстві може позначатися на самооцінці, соціальній компетентності та вмінні будувати здорові стосунки з однолітками (Pacheco, Irigaray, Werlang, Nunes & Argimon, 2014). Ймовірно, такі особливості можуть закладати ґрунт подальшої емоційної залежності в партнерських стосунках.

В мета-аналітичному дослідженні було показано, що на схильність до залежності в дорослих стосунках особливо сильно впливає пережитий досвід різних форм скривдження з величиною ефекту $d = 0.44$, а також сексуального скривдження $d = 0.39$, занедбання, фізичне чи емоційне скривдження також мали значення (d в межах 0.23-0.29) (Kane & Bornstein, 2018). Це середня величина ефекту, тобто, окрім НДД можуть мати

значення темперамент дитини, стиль батьківського виховання та інші чинники психологічної нестійкості. Втім наведені вище дані дозволяють припустити, що емоційна залежність у романтичних стосунках бодай частково може бути обумовлена НДД.

Ранні дисфункційні схеми (early maladaptive schemas) (РДС) – це саморуйнівні або дисфункційні сценарії, які проявляються у закономірних спогадах, думках, переживаннях та фізичних відчуттях, що виникають у ситуаціях, які позасвідомо нагадують людині про пережитий раніше досвід (Young, Klosko & Weishaar, 2003). У дорослих людей РДС можуть проявлятися у широкому спектрі міжособистісних взаємин у формі переконань про себе, інших та світу загалом (Young, 1999). Дане поняття описане Дж. Янгом з колегами у теорії схема-терапії (Young et al., 2003). Розробляючи ідеї А. Бека (Beck, 1976), автори припустили, що саме РДС можуть лежати в основі розвитку та підтримання різних психопатологій.

РДС часто називають посередниками між НДД та різних психосоціальними проблемами особи (Glaser, 2002). Зокрема, дослідження показують, що депресія (Rezaei, Ghazanfari & Rezaee, 2016), дистрес (Wright, Crawford & Castillo, 2009), ризикована сексуальна поведінка (Roemmele & Messman-Moore, 2011), агресія у стосунках (Crawford & Wright, 2007), довіра до партнера (Vaugh, Cox, Young & Kealy, 2019) сильніше залежать не від пережитого НДД, а від РДС, які сформувалися у наслідок цього досвіду.

НДД може впливати на розвиток дисфункційних уявлень як про себе, так і про інших, що може посилювати емоційну залежність від партнера в романтичних стосунках. Особа, яка пережила скривдження чи занедбання, може сприймати себе як меншшавартісну від партнера та таку, що не заслуговує підтримки; емоційно дистанціюватися від партнера, уникаючи болю, і не давати йому можливість розрадити себе; може розвивати переконання про те, що світ загалом небезпечний (Glaser, 2002; Rezaei et al., 2016; Wright et al., 2009). Такі та подібні переконання загалом не сприяють емоційній регуляції в партнерських стосунках, натомість можуть викликати та посилювати страх самотності та хвилювання про те, що партнер може залишити стосунки. У дослідженнях йдеться про те, що

між різними РДС та емоційною залежністю в романтичних стосунках існують зв'язки (Huerta et al, 2017; Urbiola & Estévez, 2015), які є особливо вираженими за наявності насилля в партнерських стосунках (Huerta et al, 2017).

Мета дослідження. Існує достатньо доказів того, що як НДД, так і РДС можуть виступати чинниками емоційної залежності в романтичних стосунках. Однак, попередні результати можуть бути доповнені даними, отриманими на вітчизняній групі досліджуваних. Також наше дослідження дозволить перевірити гіпотезу про те, чи РДС можуть виступати посередником між НДД та емоційною залежністю, як це прогнозується теоретично. Відтак метою нашого дослідження стало виявити роль різних ранніх дисфункційних схем як посередника між несприятливим дитячим досвідом та емоційною залежністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося у грудні-квітні 2021 року у формі онлайн опитування, в якому мали можливість взяти участь усі бажаючі. На початку опитування досліджуваних просили ознайомитися з процедурою та метою дослідження, після цього їх просили зазначити інформацію про власну стать, вік, статус у стосунках на даний час (*я перебуваю у романтичних стосунках; я мав/-ла романтичні стосунки у минулому; я ніколи не мав/-ла романтичних стосунків*) та заповнити опитувальники.

У дослідженні взяли участь загалом 157 осіб, втім частина з них не мали досвіду романтичних стосунків, відтак були відсіяні з групи досліджуваних. Також в остаточну таблицю даних не потрапили дані осіб, які не повністю пройшли опитування. До остаточної групи увійшло 128 досліджуваних, які на даний час або у минулому перебували у романтичних стосунках, віком 17-55 років (Mean=26; Median=22; SD=9). Серед досліджуваних переважали особи жіночої статі (78%). Майже 79% досліджуваних відзначили, що у віці до 18 років пережили одну (16%) або кілька несприятливих подій – 46% пережили від двох до чотирьох, 17% – п'ять і більше. Кожен другий з опитаних мав досвід емоційного скривдження або втрати когось з біологічних батьків, кожен третій мав у досвіді – емоційне занедбання, фізичне скривдження або проблеми батьків з алкоголем. Кожен п'ятий повідомив, що хтось з батьків мав депресію чи інший психічний розлад або був свідком домашнього насильства над

матір'ю. Найменш поширеними серед досліджуваних були досвід ув'язнення когось з рідних, фізичне занедбання та сексуальне скривдження (Таблиця 1).

Таблиця 1
Поширеність несприятливого дитячого досвіду (АСЕ) серед досліджуваних

НДД (АСЕ)	Поширеність серед досліджуваних, %
Емоційне скривдження	51%
Втрата когось з батьків	43%
Емоційне занедбання	35%
Фізичне скривдження	31%
Проблеми батьків з алкоголем	31%
Проблеми батьків з психічним здоров'ям	21%
Фізичне насилля по відношенню до матері	18%
Ув'язнення когось з рідних	9%
Фізичне занедбання	9%
Сексуальне скривдження	4%

Примітка. НДД (АСЕ) – несприятливий дитячий досвід (the adverse childhood experiences)

У дослідженні були використані опитувальники, перекладені українською мовою відповідно до вимог кроскультурної адаптації методик, окреслених у міжнародних стандартах (Gudmundsson, 2009). Після процедури прямого-зворотного перекладу та оцінки зрозумілості україномовного варіанту в опитувальниках Емоційної залежності та Ранніх дисфункційних схем також перевірялася внутрішня валідність за показником Альфа Кронбаха.

Опитувальник емоційної залежності (Emotional Dependency Questionnaire (CDE) (Lemos & Londoño, 2006) оцінює схильність переживати емоційну залежність від партнера в романтичних стосунках за такими 6-ма шкалами, як сепараційна тривога (наприклад, Мені страшно, що мій партнер покине мене), пошук підтвердження прихильності партнера (наприклад, Я потребую, щоб мені постійно показували, що мене люблять), модифікація планів (наприклад, Якщо мій партнер пропонує мені щось, то я зміню всі свої плани, щоб провести час з ним), страх самотності (наприклад, Я не витримую самотності), межова емоційність (наприклад, Я погрожувала собі нашкодити, щоб мій партнер не пішов від мене), пошук уваги

(наприклад, *Я роблю все можливе, щоб бути у центрі уваги свого партнера*) та загальним показником емоційної залежності. Опитувальник складається з 23 тверджень, які потрібно оцінити від 0 – зовсім не про мене до 5 – повністю про мене. Опитувальник був перекладений українською та пройшов перевірку внутрішньої валідності – показники Альфа Кронбаха для загальної шкали емоційної залежності – 0,91, для решти шкал – в межах 0,56-0,79. Шкала межової емоційності та модифікації планів потребують доопрацювання. У даному дослідженні використовувався лише загальний показник емоційної залежності.

Опитувальник несприятливого дитячого досвіду (The Adverse Childhood Experiences Questionnaire, ACE) (Felitti et al., 1998) складається з 10 запитань, які мають на меті оцінити присутність у дитинстві травматичного досвіду, а саме: фізичного (1), емоційного (2), сексуального скривдження (3); фізичного (4), емоційного занедбання (5); проживання з батьками, які зловживали алкоголем чи наркотиками (6), були ув'язнені (7), мали психічні розлади (8), проживання з матір'ю, яка була жертвою домашнього насилля (9); втрати когось з батьків (10). На кожне з запитань досліджуваний повинен відповісти так або ні. Загальним показником ACE вважають суму всіх позитивних відповідей, яка може мати значення від 0 до 10. Вищий показник вказує на більшу кількість пережитих у дитинстві несприятливих подій.

Опитувальник схем Янга – скорочений варіант (Young Schema Questionnaire-Short Form, Version 3, YSQ-S3) (Young & Brown, 2005) оцінює 18 дисфункційних схем. Опитувальник складається з 90 тверджень, кожне з яких потрібно оцінити від 1 – зовсім не про мене до 6 – повністю про мене. Показники за шкалами підраховуються як сума тверджень, вищі значення вказують на сильніше вираження тої чи іншої схеми. В україномовному варіанті показники Альфа Кронбаха для більшості шкал опитувальника отримали прийнятні значення в межах 0,69-0,90. Подальшого доопрацювання потребують 2 шкали: порушення меж (0,64) та недостатні самоконтроль та самодисципліна (0,56).

Статистичний аналіз даних відбувався у програмі Statistica 8.0. На початку визначалися описова статистика та внутрішня узгодженість шкал опитувальників. Після цього проводився

кореляційний аналіз між показниками НДД (АСЕ) та емоційною залежністю, а також між РДС та емоційною залежністю за критерієм Спірмена. Роль різних РДС як посередника між НДД та емоційною залежністю з'ясувалася за допомогою процедури ієрархічного регресійного аналізу як це рекомендується Бароном та Кенні (Baron and Kenny, 1986). НДД було взято як незалежну змінну, РДС як посередніх, а емоційну залежність як залежну змінну. У регресійних рівняннях визначалося: (1) на скільки пережитий НДД прогнозує вираженість емоційної залежності; (2) наскільки НДД прогнозує різні РДС; (3) наскільки НДД та РДС прогнозують емоційну залежність. Вважається, що РДС виступає посередником у зв'язку між НДД та емоційною залежністю, якщо у першому рівнянні НДД має вплив на емоційну залежність; у другому – НДД має вплив на РДС, а у третьому – РДС матимуть єдиний або принаймні сильніший вплив на емоційну залежність, ніж НДД. Також у регресійних моделях здійснювався контроль впливу статі та віку досліджуваних.

Показники середніх значень та стандартного відхилення за досліджуваними шкалами, а також кореляцій між змінними наведено у Таблиці 2.

У кореляційному аналізі не було отримано значущих зв'язків між НДД та емоційною залежністю. Натомість було виявлено значущі позитивні зв'язки між досвідом емоційного скривдження, емоційного занедбання, втратою когось з батьків та кількістю пережитих у дитинстві несприятливих подій та такими РДС як недовіра/очікування скривдження (r в межах 0,19-0,38), соціальна ізоляція/відчуження (r в межах 0,22-0,41), вразливість (r в межах 0,20-0,25), негативність/песимізм (r в межах 0,20-0,31), покарання (r в межах 0,22-0,27). Особливо багато кореляційних зв'язків отримано між досвідом емоційного скривдження та занедбання і різними РДС. Більшість дисфункційних схем позитивно корелюють з емоційною залежністю (r в межах 0,22-0,57). Загалом зв'язків між РДС та емоційною залежністю є більше і вони сильніші, ніж між НДД та РДС.

Таблиця 2

Кореляційний аналіз за критерієм Спірмена, середнє значення та стандартне відхилення досліджуваних змінних

	ЕЗ	1	4	6	НДД	Mean	SD
Емоційна залежність (ЕЗ)						45,34	20,33
НДД (АСЕ)	0,11					2,52	2,15
Ранні дисфункційні схеми (РДС)							
Емоційна депривація	0,03	0,14	-0,01	-0,02	0,03	10,19	5,01
Покинення/нестабільність стосунків	0,56**	0,17	0,18*	0,09	0,13	13,94	6,05
Недовіра/ очікування скривдження	0,31**	0,28**	0,38**	0,19*	0,24**	14,59	5,21
Соціальна ізоляція/ відчуження	0,22*	0,29**	0,41**	0,15	0,22*	12,80	5,63
Дефектність/сором	0,00	0,06	-0,00	0,01	0,03	10,20	5,86
Некомпетентність/ очікування невдач	0,12	0,03	0,06	-0,04	0,0	12,26	5,73
Залежність/безпорадність	0,32**	0,14	0,0	0,18*	0,10	10,13	4,09
Вразливість	0,32**	0,20*	0,25**	0,15	0,21*	12,78	5,39
Злиття	0,33**	-0,00	0,04	-0,03	-0,05	11,24	4,81
Підкорення	0,34**	0,27**	0,21*	0,02	0,14	12,34	5,30
Самопожертва	0,30**	0,20*	0,21*	0,01	0,14	13,70	4,56
Пошук визнання	0,39**	0,20*	0,17	0,13	0,12	16,02	5,56
Особливий статус та права	0,27*	0,06	-0,02	0,15	0,09	15,98	4,57
Недостатній самоконтроль / самодисципліна	0,33**	0,18*	0,27**	0,10	0,14	15,40	5,29
Емоційна інгібіція	0,25*	0,14	0,19*	0,04	0,08	13,55	5,21
Надвисокі стандарти/ гіперкритичність	0,27*	0,11	0,14	0,21*	0,08	17,88	5,96
Негативізм/песимізм	0,37**	0,21*	0,31**	0,20*	0,20*	14,69	5,85
Покарання	0,30**	0,27**	0,26**	0,22*	0,25*	10,41	4,86

*Примітка. ЕЗ – емоційна залежність; НДД (АСЕ) – кількість несприятливих подій дитинства, які пережив досліджуваний; 1 – емоційне скривдження. 4 – емоційне занедбання. 6 – втрата когось з батьків через розставання чи розлучення; НДД – сумарний показник кількості пережитих несприятливих подій дитинства. * $p < .05$; ** $p < .01$*

Для перевірки гіпотези щодо ролі РДС як посередника між НДД та емоційною залежністю було виконано три ієрархічних регресійних аналізи. В жодному випадку не було виявлено

пояснюють розсіювання показника емоційної залежності ($R^2 = 0,44$) (Таблиця 4).

Таблиця 4

Ієрархічний регресійний аналіз залежності емоційної залежності від раних дисфункційних схем

	Покинення		Недовіра		Некомпетентність		ΔR^2	R^2	F	p
	β	t	β	t	β	t				
Емоційна залежність	,57	5,06	0,33	2,11	0,15	2,02	,34	,44	4,69	,00

Отже, гіпотезу про те, що дисфункційні схеми можуть виступати посередником між несприятливим дитячим досвідом та емоційною залежністю не вдалося підтвердити повністю. В першому рівнянні не було виявлено, що несприятливий дитячий досвід позначається на емоційній залежності, втім було показано, що дисфункційні схеми значимо впливають на емоційну залежність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Чому деякі індивіди схильні до емоційної залежності в романтичних стосунках? У дослідженні припускалося, що риси емоційної залежності можуть бути зумовлені несприятливим дитячим досвідом та дисфункційними схемами. При цьому, спираючись на роботи Дж. Янга з колегами (Young et al., 2003) та результати попередніх досліджень (Baugh et al., 2019; Crawford & Wright, 2007; Glaser, 2002; Rezaei et al., 2016; Roemmele & Messman-Moore, 2011; Wright et al., 2009) припускалося, що дисфункційні схеми можуть виступати посередником між пережитими у дитинстві несприятливими подіями та емоційною залежністю у романтичних стосунках. Дану гіпотезу нам не вдалося підтвердити повністю: виявилось, що по факту пережитих у дитинстві несприятливих подій чи їхньої кількості неможливо спрогнозувати показник емоційної залежності у романтичних стосунках, втім емоційна залежність достатньо сильно залежить від вираженості таких дисфункційних схем як покинення, недовіра та некомпетентність. Схема недовіри до певної міри зумовлена досвідом емоційного занедбання.

Доволі неочікуваним виявився результат про відсутність зв'язку між різними формами скривдження та занедбання у дитинстві та емоційною залежністю в партнерських стосунках, що суперечить даним попередніх досліджень (зокрема Kane &

Bornstein, 2018). Також відомо, що різні форми скривдження часто позначаються на емоційній регуляції (Puetz & McCrogy, 2015), самооцінці, компетентності та стосунках (Pacheco et al., 2014), що створює сприятливі передумови розвитку емоційної залежності в романтичних стосунках. Ймовірно, даний результат не вдалося отримати, оскільки опитувальник АСЕ хоча і дозволяє дізнатися про несприятливий дитячий досвід досліджуваних, втім залишаються невідомими його тривалість та частота. Також залишається невідомим відсоток хибно позитивних відповідей, які могли позначитися на результатах.

Щодо дисфункційних схем, дане дослідження показало, що емоційна залежність в романтичних стосунках має зв'язок з багатьма дисфункційними схемами, що загалом узгоджується з даними попереднього дослідження (Huerta et al, 2017; Urbiola & Estévez, 2015), хоча в даній групі досліджуваних і не вдалося отримати настільки високих показників кореляції. Було виявлено, що присутність таких дисфункційних думок, як *«Я побоююся, що мої близькі покинуть мене»* (схема покинення), *«Зазвичай я шукаю приховані мотиви у інших людей»* (схема недовіри), *«Я нездатний (-а) досягти успіху»* (схема некомпетентності) майже у половині випадків визначають показник емоційної залежності. Для схеми недовіри вдалося показати її часткову зумовленість досвідом емоційного занедбання. Натомість схеми покинення та некомпетентності не вдалося пов'язати з несприятливим дитячим досвідом.

Також зауважимо, що серед 10 досліджуваних форм дитячого несприятливого досвіду лише емоційне скривдження, емоційне занедбання та загальна кількість несприятливих подій мали кореляційні зв'язки з різними дисфункційними схемами. А пізніше саме досвід емоційного занедбання виявився особливо значущим для схеми недовіри, вираженість якої, в свою чергу, позначилася на показниках емоційної залежності. Це спонукає замислитися над тим, що в етіології емоційної залежності може бути присутній досвід емоційної депривації, який не позначається напряму, втім через розвиток схеми недовіри. Цікаво, що у попередніх роботах дослідники вже згадували про роль емоційної депривації у формуванні емоційної залежності (Castellò, 2005). Також з попередніх досліджень відомо, що сексуальне скривдження може мати найбільш сильний вплив на

формування, як дисфункційних схем, так і подальших психосоціальних проблем (Kane & Bornstein, 2018), втім у даному дослідженні цього виявити не вдалося через недостатнє представлення такого досвіду серед досліджуваних (4%).

У майбутніх дослідженнях існує потреба в доопрацюванні опитувальників, використаних у цій роботі – уточнення окремих тверджень, з'ясування факторної структури та інших психометричних показників. Цінним буде використання іншого опитувальника для оцінки дитячого травматичного досвіду, який би мав кількісні шкали та давав можливість оцінити не лише наявність, але і частоту травматичного досвіду. Також слід враховувати, що різний травматичний досвід нерівномірно представлений у популяції, відтак дослідження такого типу потребують якомога більшої та різноманітнішої групи досліджуваних. Наведене вище могло би стати доброю перспективною подальших досліджень.

References

- Adjei, S. B. (2015). Partner Dependency and Intimate Partner Abuse: A Sociocultural Grounding of Spousal Abuse in Ghana. *Psychol Stud*, 60, 422-427.
- Baron, R., & Kenny, D. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Baugh, L., Cox, D., Young, R., & Kealy, D. (2019). Partner trust and childhood emotional maltreatment: The mediating and moderating roles of maladaptive schemas and psychological flexibility. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 12, 66-73.
- Beck, A. (1976). *Cognitive Therapy and the Emotional Disorders*. New York: International Universities Press.
- Bellis, M.A., Hughes, K., Leckenby, N., Perkins, C. & Lowe, H. (2014). National household survey of adverse childhood experiences and their relationship with resilience to health-harming behaviors in England. *BMC Med*, 12, 72.
- Bornstein, R. (1993). *The dependent personality*. New York: Guilford Press.
- Bornstein, R. (2006). The complex relationship between dependency and domestic violence: Converging psychological factors and social forces. *American Psychologist*, 61(6), 595-606.
- Castelló, J. (2005). *Dependencia emocional: características y tratamiento*. [Emotional Dependence: Characteristic and Treatment]. Madrid: Psicología Alianza Editorial.

- Crawford, E., & Wright, M. (2007). The Impact of Childhood Psychological Maltreatment on Interpersonal Schemas and Subsequent Experiences of Relationship Aggression. *Journal of Emotional Abuse*, 7 (2), 93-116.
- Davila, J., Steinberg, S. J., Kachadourian L., Cobb, R., & Fincham, F. (2004). Romantic involvement and depressive symptoms in early and late adolescence: The role of a preoccupied relational style. *Personal Relationships*, 11(2), 161-178.
- Estévez, A., Chávez-Vera, M., Momeñe, J., Olave L., Vázquez D., & Iruarrizaga I. (2018). The role of emotional dependence in the relationship between attachment and impulsive behavior. *Anales de psicología*, 34 (3), 438-445.
- Felitti, V., Anda, R., Nordenberg, D., Williamson, D., Spitz, A., Edwards, V., Koss M., & Marks, J. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American journal of preventive medicine*, 14 (4), 245-258.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. *Child abuse and neglect*, 26(6-7), 697-714.
- González-Jiménez, A. J., & Hernández-Romera, M. M. (2014). Emotional Dependency Based on the Gender of Young Adolescents in Almeria, Spain. *Social and Behavioral Sciences*, 132, 527-532.
- Gudmundsson, E. (2009). Guidelines for translating and adapting psychological instruments. *Nordic Psychology*, 61(2), 29-45.
- Huerta, R., Ramírez, N., Ramos, J., Murillo, L., Falcón, C., Misare, M., & Sánchez, J. (2017). Esquemas cognitivos disfuncionales y dependencia emocional en mujeres con y sin violencia en la relación de pareja de la ciudad de Lima. *Revista De Investigación En Psicología*, 19(2), 145-162.
- Jiménez, M. M., & Ruiz, S. C. (2008). Dependencias sentimentales o afectivas: etiología, clasificación y evaluación. *Revista Española de Drogodependencias*, 33 (2), 150-167.
- Jiménez, M. M., Ruiz S. C., & Zamora B. P. (2012). Autoengaño en adictos y dependientes emocionales. *13º Congreso Virtual de Psiquiatria.com. Interpsiquis. Comunicación presentada en el XIII Congreso Virtual de Psiquiatria.com*. Retrieved from <https://fispiral.com.es/wp-content/uploads/2012/02/Autoenga-en-adictos-y-dependiente.pdf>
- Kane, F., & Bornstein, R. (2018). Unhealthy dependency in victims and perpetrators of child maltreatment: A meta-analytic review. *Journal of clinical psychology*, 75 (6), 867-882.
- Lemos, M., & Londoño, N. H. (2006). Construcción y validación del Cuestionario de Dependencia Emocional en Población

- Colombiana. *Acta Colombiana de Psicología Colombiana*, 9(2), 127-140.
- Lemos, M., Vásquez, A. M., & Román-Calderón, J. P. (2019). Potential Therapeutic Targets in People with Emotional Dependencv. *International Journal of Psychological Rese arch*, 12(1), 18-27.
- Momeñe J., Estévez A., Pérez-García A.M., Jiménez J., Chávez-Vera M. D., Olave L., & Iruarrizaga I. (2021). Substance abuse and its relationship to emotional dependence, attachment and emotional regulation in adolescents. *Anales de psicología*, 37 (1), 121-132.
- Pacheco, J., Irigaray, T., Werlang B., Nunes M., & Argimon I. (2014). Childhood maltreatment and psychological adjustment: a systematic review. *Developmental Psychology*, 27 (4), 815-824.
- Puetz, V., & McCrory, E. (2015). Exploring the Relationship Between Childhood Maltreatment and Addiction: A Review of the Neurocognitive Evidence. *Current Addiction Reports*, 2, 318-325.
- Rezaei, M., Ghazanfari, F., & Rezaee, F. (2016). The role of childhood trauma, early maladaptive schemas, emotional schemas and experimental avoidance on depression: A structural equation modeling. *Psychiatry Research*, 246, 407-414.
- Roemmele, M., & Messman-Moore, T. (2011). Child Abuse, Early Maladaptive Schemas, and Risky Sexual Behavior in College Women. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20 (3), 264-283.
- Urbiola, I., & Estévez, A. (2015). Dependencia emocional y esquemas desadaptativos tempranos en el noviazgo de adolescentes y jóvenes. *Psicología Conductual*, 23 (3), 571-587.
- Wright, M., Crawford, E., & Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, 33 (1), 59-68.
- Young, J. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: a schema-focused approach* (3nd ed.). New York: The Guilford Press.
- Young, J. E., & Brown, G. (2005). *Young Schema Questionnaire-Short Form; Version 3 (YSQ-S3, YSQ)* [Database record]. APA PsycTests.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: a practitioner's guide*. New York: The Guilford Press.

A. Shyroka, I. Brukh

**EMOTIONAL DEPENDENCE IN ROMANTIC RELATIONSHIPS:
THE ROLE OF ADVERSE CHILDREN'S EXPERIENCE
AND EARLY DYSFUNCTION SCHEMAS**

Emotional dependency is a persistent pattern of unsatisfied emotional needs, that the individual tries to fulfill in close intimate relationship in particular romantic relationship. Adverse childhood experiences (ACEs) are often identified as a cause of emotional dependency. However, there is plenty of evidence that many psychosocial problems are more strongly associated with early maladaptive schemas (EMS), than directly with ACEs. ACEs and EMS both can have effect on emotional dependency. Such assumption has strong theoretical reasoning, but there is still lack of empirical evidence about the exact role ACEs and EMS can play in emotional dependency. The present study examined early maladaptive schemas as mediators of the adverse childhood experiences – emotional dependency in romantic relationship.

The study has cross-sectional design. Questionnaires completed by 128 individuals (78% females) ($M_{age}=26$; $SD=9$), who currently or in the past were involved in romantic relationship. There were assessed 10 types of childhood trauma (The Adverse Childhood Experiences Questionnaire), early maladaptive schemas (Young Schema Questionnaire-Short Form) and emotional dependency (Emotional Dependency Questionnaire). The mediation role of EMS was tested by Baron and Kenny (1986) analysis strategy using hierarchical multiple regression procedures.

The findings showed that ACEs didn't predict, but such EMS as abandonment / instability, mistrust / abuse and failure to achieve did predict emotional dependency in romantic relations ($R^2=0,44$). The experience of emotional neglect mildly predicted schema of mistrust / abuse ($R^2=0,16$).

Such results discussed in the context of previous research, limitations that restricted the study's conclusions and future research recommendation.

Keywords: *emotional dependency, early maladaptive schemas, adverse childhood experiences (ACEs), cross-sectional study, hierarchical multiple regression, mediator.*

Надійшла до редакції 19.07.2021 р.